

Dátum Kristovho narodenia

Jozef Duháček

22. decembra 2020 ✚ *História*

<https://youtu.be/GHtW2EqhIW4>

Najstaršie správy o sviatku Narodenia Pána sú z Egypta, zhruba z roku 200, od Klementa Alexandrijského (*Stromata*), ktorý spomínal výpočty niektorých egyptských teológov a pochyboval o dátume Kristovho narodenia, ktorý vypočítali (jedni 20. mája, iní 20. apríla). Klement sám určil dátum na 28. marca. Epifanius zo Salamis (*Panarion*, 4. stor.) hovorí, že Kristus sa narodil 6. januára. Efrém Sýrsky hovorí, že to bolo trinásť dní po zimnom slnovrate, teda 6. januára. Eteria, známa pútnička z Galie alebo Hispánie, ktorá v 4. storočí putovala do Svätej zeme, aby videla miesta, kde žil Ježiš, bola mimoriadne uchvátená liturgiou narodenia Pána, ktorá sa tiež konala 6. januára (*Peregrinatio Sylviae*). Táto liturgia však mala mnohé prvky z liturgie Zjavenia, teda sa zdá, že oba sviatky boli vtedy ešte spojené.

Existuje však korešpondencia (niektorí spochybňujú jej vierohodnosť) medzi Cyrilom Jeruzalemským a pápežom Júliom I. Cyril ho žiadal, aby určil dátum podľa záznamov zo sčítania ľudu, ktoré Titus Vespasianus doniesol do Ríma. Tento odkaz na záznamy z cenzu z Betlehema, kde bola zapísaná svätá rodina, nachádzame už u Justína Martýra (*Prvá apológia*) a spomína ich aj Tertulián. Július určil 25. december, ale nezdá sa, že by sa to hneď uviedlo do praxe (polovica 4. stor.). Ale Hieroným, v roku 411 kritizoval Palestínčanov, že stále oslavujú narodenie Pána zároveň so sviatkom jeho Zjavenia (*In Ezechielem*). V Antiochii, v roku 386, sa Chryzostom pokúšal o zavedenie 25. decembra za dátum sviatku Narodenia Pána a mal k tomu niekoľko krásnych kázní. Do Konštantínopolu, mal podľa Jakuba z Edessy, doniesť tento sviatok cisár Honorius, ktorý medzi rokmi 392-402 pricestoval navštíviť svojho brata cisára Arkadia. Sú však aj indície, ktoré naznačujú, že sa tam tento sviatok oslavoval už skôr, niektorí tvrdia, že už okolo roku 330.

Najstarší rímsky doklad je v tzv. *Filokalovom kalendári*, z roku 354. Je to kompilát rozličných kalendárov a kalendárnych záznamov, ktorý pre bohatého Rimana menom Valentinus zostavil ilustrátor a kaligraf Furius Dionýz Filokalus (Philocalus). Originál sa nezachoval, máme však viaceré kópie. Stoja tam tri, pre našu tému zaujímavé, záznamy. V občianskom kalendári je 25. december označený ako *Natalis Invicti*. V časti *Depositio martyrium*, čo je zozname vtedy uctievaných rímskych mučeníkov, je 25. december označený VIII kal. ian. **natus Christus in Betleem Iudeæ**. V zozname konzulov stojí: „*Chr. Cæsare et Paulo sat. XIII. Hoc. Proti. Dns. Ihs. XPC natus est VIII Kal. Ian. D. Ven. Luna XV,*“ tzn. *Počas konzulátu (Augusta) Cæsara a Paula, náš Pán Ježiš Kristus, sa narodil 8 dní pred januárovými kalendami (25. decembra), v piatok, štrnásty deň mesiaca*. Astronomicky to však nesedí, lebo medzi rokmi 751 a 754 po založení Ríma, nepripadol 25. december na piatok a tradícia takmer jednomyselne pokladá za dátum Pánovho narodenia stredu.

Existuje Hippolytov text (170-235), ktorý sa našiel na Chalki, v ktorom stojí: „*Lebo prvý príchod nášho Pána v tele, v ktorom bol splodený v Betleheme sa uskutočnil 25. decembra, štvrtý deň týždňa, za vlády Augusta (v štyridsiatom druhom roku) v roku 5500 (od Adama). A trpel vo svojom tridsiatom treťom roku (25. marca, prípravný deň pred sobotou, v osemnástom roku vlády Tiberia Cæsara, počas konzulátu Rufa a Rubellia).*“ Ak je tento text pôvodný, tak sa zdá, že decembrový dátum figuroval v diskusii už na prelome druhého a tretieho storočia.

Ambróz podáva v (*De virg.*, III) kázeň pápeža Liberia I. (352) zo sviatku *Natalis Christi*. Zdá sa, že to nebolo 6. januára, lebo sviatok Zjavenia sa v Ríme začal sláviť až neskôr. Za Hieronyma a Augustína už bol decembrový dátum pevne zavedený. Zdá sa, že v Ríme sa 25. december oslavoval najmenej od roku 354 a v priebehu 4. storočia si našiel cestu do všetkých kalendárov na Západe. V Konštantínopole sa tak stalo pravdepodobne po roku 379.

S istotou možno povedať, že od 5. storočia sa narodenie nášho Pána oslavuje všade 25. decembra. Tento dátum dáva zmysel v liturgickom cykle, pretože je to deväť mesiacov po sviatku Zvestovania, 25. marca. Zvestovanie má počiatok medzi rokmi 376 a 431 (Efezský koncil), ale na Západe sa prvý raz spomína až v časoch pápeža Gelasia (496). Sviatok narodenia Pána sa pravdepodobne oslavoval skôr, ako vidieť aj z krátkeho prehľadu. Historické dôvody pre 25. december sú na prvý pohľad nejasné a jestvuje mnoho teórií očierňujúcich katolícku tradíciu, ktoré sa snažia presadiť názor, že Vianoce sú len rekonštruovaným sviatkom zrodenia slnečného boha (*Sol Invictus*). Iné teórie tvrdia, že ide o sviatok zimného slnovratu (hoci ten sa deje 21. decembra a nie je zrejmé, aký význam by mala jeho oslava so 4-dňovým omeškaním) alebo je to germánsky pohanský sviatok. Tieto teórie všeobecne predpokladajú, že Ježiš sa nenarodil 25. decembra.

Niektoré námietky hovoria, že Rimania by neorganizovali sčítanie ľudu v zime, lebo by sa ľuďom ťažko cestovalo na miesta, odkiaľ pochádzali (ako Jozef s Máriou z Nazareta do Betlehema). Na druhej strane Rimania sa nepreslávili tým, že brali veľký ohľad na pohodlie podrobených národov. Že cez zimu nebývajú ovce na paši? U nás nie, ale Palestína má predsa inakšiu klímu a jestvuje doklad z rabínskej tradície, ktorý hovorí, že ovce treba vyháňať aj v zime.

Slnečný sviatok *Natalis Invicti*, ktorý sa slávil 25. decembra, sa dnes často považuje za dôvod nášho decembrového dátumu. Slnečný kult sa v Rímskej ríši rozšíril po jej expanzii na východ. Tá znamenala prísun nových náboženských konceptov, na ktorý Rimania reagovali všeobecným synkretizmom. Spojili perzského slnečného boha Mithru a sýrsku adaptáciu gréckeho Hélia a vytvorili kult Nepremožiteľného slnka. Mommsen (*Corpus Inscriptionum Latinarum*, 12, s. 338) zhromaždil dôkazy o sviatku slnečného boha, ktorého popularita vyvrcholila za Aureliana v roku 274. Je nepopierateľné, že slnečná symbolika sa na Boha, Mesiáša a Krista v židovských a kresťanských, kánonických, patristických a duchovných textoch vyskytuje. Znamená to však, že Kristus je stotožňovaný s pohanským bohom, alebo že kresťania uctievali pohanské Nepremožiteľné slnko? To sotva.

Najstarší text, ktorý spojil deň Kristovho narodenia s dátumom, kedy sa slávil *Natalis Ivicti* máme v Cypriánovi, „*De pascha computus*“, „*Ó, ako úžasne to zariadila Prozreteľnosť, že v ten deň, v ktorý sa narodilo to slnko ... sa mal narodiť Kristus.*“

V 4. storočí Chryzostom „*De Solstitiis et Aequinoctiis*“ hovorí: „*Ale aj náš Pán sa narodil v mesiaci december ... osem dní pred januárovými kalendami (25. decembra) ... Ale oni to volajú „Narodeniny neporazeného“.* Kto však je tak nepremožitelný ako náš Pán ...? Alebo, ak hovoria, že sú to narodeniny slnka, Ved' On je Slnko spravodlivosti.“

Ale riziko, ktoré rovnaký dátum sviatku narodenia pravého Boha a narodenia slnka znamenal, bolo veľké. Už Tertulián (*Apologia*) vysvetľoval, že Sol (Slnko) nie je Bohom kresťanov. Augustín (Tract. XXXIV, in *Joan*) odsudzuje spájanie Krista so Sol. Pápež Lev I. (Serm. XXXVII in *Natalis Domini*) ostro karhá zvyšky slnečného kultu, ktoré prežívali – kresťanov, ktorí sa na samom prahu apoštolskej baziliky obracali a uctievali vychádzajúce slnko. Ale aj keby existoval úmysel „*pokrstiť*“ pohanský sviatok, (tento úmysel sa nám pokúšajú imputovať naši nepriatelia), viac ako použitie rovnakého dátumu sa nepodarilo dosiahnuť. Mithra sa narodil na vrchole hory a Kristus v jaskyni. Mithra sa zrodil zo skaly, Kristus so ženy. Mithra zabil, aby zachránil svet, Kristus sa nechal zabiť. Pastieri, ktorí uctievali Mithru, sú skôr vypožičaní z kresťanských zdrojov ako naopak. Okrem toho, v čase, kedy sa začal presadzovať decembrový dátum, už slnečný kult dávno nemal takú popularitu, ako za čias Aureliana.

Duchesne (*Les origines du culte chrétien*) predkladá „*astronomickú*“ teóriu, ktorá datuje ukrižovanie na 25. marca, čo nie je historicky schodné, ale má to tradíciu siahajúcu až k Tertuliánovi (*Adversus Judaeos*). Cit veriaceho ľudu pre symboliku si žiadal presné počty a okrúhle čísla, tak Počatie stanovil na rovnaký deň ako Ukrižovanie a preto narodenie pripadlo na 25. decembra. Túto teóriu najlepšie potvrdzuje skutočnosť, že podľa Sozomena (*Cirkevné dejiny*), niektorí montanisti slávili Veľkú noc 6. apríla. Tak by sa dali vysvetliť oba dátumy 25. decembra aj 6. januára. To by sa zhodovalo s argumentáciou založenou na matematike, astronómii a „*vhodnosti*“, ktoré boli vtedy také populárne. Bohužiaľ, neexistujú nijaké dôkazy, žeby sa Zvestovanie Pána pred 4. storočím slávilo 25. marca.

Teóriu, že Vianoce sú pozostatok alebo istá úprava Saturnálií, dnes pretláčajú ateistickí autori s cieľom znevážiť význam Kristovho narodenia a je vonkoncom nezmyselná. Jednak preto, že Saturnálie sa začínali 17. decembra, čo je týždeň pred Vianocami. Saturnálie sa oslavovali nemiernym pitím, hazardom a bujarými oslavami a neviazanosťou, čo je v príkrom rozpore s duchom ticha, pokory a svätej radosti, ktoré sú typické pre zbožné prežívanie sviatku Narodenia Pána. Spojitosť tam môže vidieť len niekto, pre koho sú Vianoce sviatkom prežierania a konzumu.

Je však aj iná, zaujímavá teória, s ktorou sa vieme oprieť o evanjelium sv. Lukáša. Vieme napríklad, že Mária počala Ježiša šesť mesiacov po tom, ako počala Alžbeta. Čo teda Lukáš hovorí?

„*Za čias judejského kráľa Herodesa žil istý kňaz menom Zachariáš z Abiášovej kňazskej triedy. Jeho manželka pochádzala z Áronových dcér a volala sa Alžbeta. Obaja boli spravodliví pred Bohom a bezúhonne zachovávali všetky Pánove prikázania a ustanovenia. Nemali však deti, lebo Alžbeta bola neplodná a obaja boli v pokročilom veku. Keď raz prišiel rad na jeho triedu a on konal kňazskú službu pred Bohom, podľa zvyku kňazského úradu lósom mu pripadlo vojsť do Pánovho chrámu a priniesť kadidlovú obeť. V čase kadidlovej obety sa vonku modlilo množstvo ľudu. Tu sa mu zjavil Pánov anjel; stál na pravej strane kadidlového oltára. Keď ho Zachariáš zbadal, zľakol sa a zmocňovala sa ho hrôza. Ale anjel mu povedal: „Neboj sa, Zachariáš, lebo je vyslyšaná tvoja modlitba. Tvoja manželka Alžbeta ti porodí syna a dáš mu meno Ján. Budeš sa radovať a plesáť a jeho narodenie poteší mnohých. Lebo on bude veľký*

pred Pánom. Víno a opojný nápoj piť nebude a už v matkinom lone ho naplní Duch Svätý. Mnohých synov Izraela obráti k Pánovi, ich Bohu. Sám pôjde pred ním s Eliášovým duchom a mocou, aby obrátil srdcia otcov k synom a neveriacich k múdrosti spravodlivých a pripravil Pánovi dokonalý ľud.“ Zachariáš povedal anjelovi: „Podľa čoho to poznám? Ved’ ja som starec a moja manželka je v pokročilom veku.“ Anjel mu odpovedal: „Ja som Gabriel. Stojím pred Bohom a som poslaný hovoriť s tebou a oznámiť ti túto radostnú zvesť. Ale onemieš a nebudeš môcť hovoriť až do dňa, keď sa toto stane, lebo si neuveril mojim slovám, ktoré sa splnia v svojom čase.“

Ľud čakal na Zachariáša a divil sa, že sa tak dlho zdržuje v chráme. Ale keď vyšiel, nemohol k nim prehovoriť; a oni pochopili, že mal v chráme videnie. Dával im znaky a zostal nemý. Len čo sa skončili dni jeho služby, vrátil sa domov. Po tých dňoch jeho manželka Alžbeta počala, ale skrývala sa päť mesiacov a hovorila: „Toto mi urobil Pán v čase, keď zhladal na mňa, aby ma zbavil hanby pred ľuďmi.“ V šiestom mesiaci poslal Boh anjela Gabriela do galilejského mesta, ktoré sa volá Nazaret, k panne zasnúbenej mužovi z rodu Dávidovho, menom Jozef. A meno panny bolo Mária.“

Teda, Zachariáš bol kňaz z Abiášovej triedy. Keď prišiel rad na jeho triedu, bol ľosom vybraný, aby obetoval v chráme. A pred chrámom bolo veľké množstvo ľudí zhromaždených v modlitbe. Anjel Zachariášovi oznámil, že jeho žena počne, čo sa stalo krátko na to, ako skončili dni jeho služby a vrátil sa domov.

Ak sa pozrieme do knihy Kroník, čítame, ako si jednotlivé triedy z Áronovho rodu vyžrebovali poradie služby v Chráme.

Prvý žreb padol na Jojariba, druhý na Jedeiáša, tretí na Harima, štvrtý na Seorima, piaty na Melchiáša, šiesty na Majmana, siedmy na Akosa, ôsmy na Abiáša, dvadsiaty tretí na Dalaiauhu, dvadsiaty štvrtý na Maázaiuhu.

Ak by sme vedeli určiť, kedy počas roka vyšiel rad na Abiášovu triedu, vedeli by sme určiť možné dátumy, kedy bol počatý Ján Krstiteľ a pridaním 15 mesiacov (6+9) by sme zistili, kedy sa narodil náš Pán. Písmo nám ale nedáva presné údaje o tom, ako sa triedy kňazov striedali. Tu sa musíme obrátiť o pomoc k rabínskej tradícii a židovskej histórii.

Jozef Flavius píše, že každá trieda slúžila od soboty do soboty, osem dní, pričom v polovici prvej soboty prebrala službu od predchádzajúcej a v polovici druhej soboty odovzdávala službu nasledujúcej triede. (Proti Apionovi 2:8). Každá trieda teda slúžila asi päť týždňov v roku, pričom sviatky to trochu komplikovali – napríklad počas židovskej veľkej noci slúžili všetky triedy naraz. Ak by sme našli jeden dátum, kedy slúžili Abiášovci, našli by sme približné 8-dňové intervaly, z ktorých by sme extrapolovali možné dátumy Pánovho narodenia. Zaujímavý dôkaz nachádzame v talmudskej tradícii, ktorá uvádza, že Chrám bol zničený za služby Jojaribovej (resp. Jehoiaribovej) triedy:

„Je zapísané, že deň kedy bol zničený prvý Chrám, bol večer deviateho dňa Ab, nedel’a, a bolo to v roku, čo prišiel po sobotnom roku, trieda ktorá mala službu bola Jojaribova rodina, a leviti spievali pieseň, stojac na svojom pódiu. Ktorú pieseň spievali? Žalm obsahujúci verš, „On im odplatí za ich nepravosť a ich vlastnou zlobou ich vyhubí, Vyhubí ich Pán, Boh náš.“ a nemali ani časť dospievať, „Vyhubí ich Pán, Boh náš“ predtým, ako pohania prišli a zajali ich. To isté sa stalo aj s druhým Chrámom.“ (Ta’anith 29a)

„Hovorí sa, že deň, kedy bol zničený prvý Chrám bol deviaty deň Ab, a stalo sa to mimo sobotu na konci siedmeho (sobotného) roku. Kňazská služba patrila Jojaribovi, leviti stáli na pódiu a spievali. Aká to bola pieseň? „On im odplatí za ich nepravosť a ich vlastnou zlobou ich vyhubí, Vyhubí ich Pán, Boh náš.“ Nestihli ani skončiť časť, „Vyhubí ich Pán, Boh náš“ a pohania ich premohli. To isté sa stalo aj druhý krát.“ (Arakin 11b)

Ak bola Jojaribova trieda v službe 9. Ab (18. júl) a zoberieme do úvahy rotáciu tried podľa knihy Kroník, znamená to, že Abiášovci slúžili ôsmy týždeň po Jojaribovcoch. Z toho vieme vypočítať, celý cyklus a určiť kedy spomínané intervaly.

Narážame však na problém. Táto rotácia bola niekoľkokrát prerušená. Napríklad počas babylonského zajatia. V Ezdrášovi čítame: „Ezdráš a Nehemiáš znova usporiadali rozdelenie tried, po tom, ako sa vrátili z Babylonu do Jeruzalema.“ Ich usporiadanie sa opäť prerušilo a upravilo za Makabejcov. Máme však údaj bližší k Ježišovej dobe. Druhý Chrám bol zničený 28. júla a podľa Jozefa Flaviana opäť za služby Jojaribovej triedy. Ak predpokladáme, že triedy si ponechali rovnaké poradie v cykle, zistíme, že Abiášovci mali službu v týchto týždňoch:

18.-25. január, 19.-26. marec, 18.-25. apríl, 17.-24. máj, 3.-10. august, 3.-10. september, 3.-10. október, 1.-8. november

Interval nie je v skutočnosti osemtyždňový, lebo Abiášovci slúžili mimo regulérne časy aj počas veľkých sviatkov. Zachariáš prinášal kadidlovú obeť. Veľké množstvo ľudí pred chrámom naznačuje, že to bolo pravdepodobne počas nejakého veľkého sviatku, napríklad Paschy, Turíc alebo sviatku Stánkov. Prirátajme teda 15 mesiacov a dostaneme nasledovné dátumy možného Kristovho narodenia:

23. január / 10. apríl / 11. jún / 10. júl / 8. august / 25. október / 25. november / 25. december

Takže 25. december je jedným z možných dátumov. V tom prípade by Zvestovanie pripadlo na 25. marec a počatie Jána Krstiteľa na 10. október, teda služba spomínaná v Lukášovi by sa udiala konala 3.-10. októbra, čo súhlasí so sviatkom Stánkov, ktorý pripadal v roku 6 pred Kristom – 748 od založenia Ríma na 29. september až 5. október.

Tento výpočet samozrejme nie je bez slabých miest a nemožno ho brať za absolútne istý a Katolícka encyklopédia tvrdí, že takýto výpočet nemôže byť považovaný za dôveryhodný. Nevieme teda s istotou povedať, či to bol naozaj 25. december, ale vieme povedať, že pre tento deň hovoria pomerne silné biblické i historické dôvody a decembrový dátum Jeho narodenia je obhájiteľný aj bez nutnosti barličiek ako *Sol Invictus* alebo zimný slnovrat.

Hoci by bolo pekné vedieť, kedy presne sa Kristus narodil, nie je to napokon dôležité. Dôležité nie je ani kedy presne zomrel. Dôležité je, že nezostal v hrobe, ale vstal z mŕtvych a tak vyslobodil ľudstvo spútané mocou démonov a dal mu slobodu. Slobodu, ktorú teraz zneužíva na to, aby ho urážalo a vysmievalo sa z oslavy Jeho narodenia, označovalo Vianoce za pohanské sviatky, za saturnálie a odmietalo prijať Ho ako Spasiteľa. Do vianočnej symboliky patrí dar a obdarovanie. Je to preto, že Kristus bol darom od Boha Otca pre celý svet. Dar sa dáva i prijíma dobrovoľne, no odmietnutie dokonalého daru, ktorý dáva dokonalý Darca, má svoje dôsledky a my ich čoraz bolestnejšie pociťujeme.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/datum-kristovho-narodenia/>

